

75 vuotta Virittäjää

Tämän vihkon ilmestyessä täyttyy Virittäjän 75. vuosikerta. Lehden elinvoiman ulkoisena merkinä on kolmatta hyllymetriä täyttävä vuosikertojen rivi. Perustajien arvio, »ett' ei tällöisen aikakauskirjan tulevaisuutta aivan tarvitsisi epäillä», on siis osoittautunut oikeaksi. Jonkinlaista epäröintiä perustamispäätökseen kuitenkin liittyi, koska päätöksen perusteluissa on mm. luettelo niistä »suomen kielen tutkimista harrastavista miehistä», joiden kynän ja tieteellisen kyvykyyden varaan lehden sisältö olisi voinut tai voisi rakentua. Luettelo alkaa Ahlqvistista ja päättyy Setälään ja sisältää nimiä, joiden maine Virittäjän edustamilla aloilla on yhä himmentymätön. Kun avusteita uskottiin saatavan paitsi ammattitutkijoilta myös opettajilta ja papeilta, katsottiin kirjoittajakunta riittäväksi. Pappeja lukuun ottamatta nämä ryhmät ovat kiitetävästi täyttäneet perustajien toiveet 75 vuoden ajan.

Samantapainen, riittävän laajaa liikku-ma-alaa etsivä varovaisuus leimaa myös alkuvuosien toimitustapaa. Ensimmäisen vihkon saatesanat asettivat tavoitteet näin: »Virittäjä ei esiinny korkeatieteellisen aikakauskirjan vaatimuksilla eikä ole siksi aiottu, vaan sen tarkoituksena on olla yhdyssiteenä Suomen kansan henkisen elämän tutkijain ja kaikkien tätä tiedonala harrastavien välillä. — Kielellisellä alalla Virittäjä pyrkii kahtalaiseen päämäärään: se tahtoo keräillä aineksia tutkijain varalle sekä lisäksi käsitellä kielenkäytäntöä, oikeakielisyyttä ja kielen-

opetusta koskevia kysymyksiä, julkaisten näiltä aloilta pieniä tutkimuksia, tiedonantoja ja arvosteluita.» Pyrkimyksenä oli selvästikin tavoittaa koko se »sivistynyt suomalainen lukijakunta», jonka senhetkiseen »vartuneisuuteen» oli lehteä perustettaessa luotettu.

Yleisölehden luonnetta Virittäjä tuskin koskaan onnistui saamaan. Alkujajista lähtien artikkelien joukossa on ollut kirjoituksia, jotka edellyttävät lukijaltaan alan erikoistietoa, ja vuosien mennessä niiden osuus sisällöstä on kasvanut. Virittäjästä kehittyi miltei huomaamatta edustamiensa tieteenalojen ammattilehti. Tapahtuneen kehityksen lopullista myöntämistä merkitsi artikkelien varustaminen vuoden 1936 alusta vieraskielisin referaatein; mahdollisena lukija- ja arvostelijakuntana nähtiin tällöin myös ulkomaiset tutkijat.

Ratkaisevasti Virittäjän nykyiseen yleisilmeeseen on vaikuttanut toinenkin kehityslinja. Useat alkuaan Virittäjän ohjelmaan kuuluneet ja suurta osaa lukijakunnasta kiinnostaneet aihealat ovat saaneet omia aikakauslehtiä ja -kirjoja. Virittäjän versoina voinee pitää mm. Sanastajaa (1927), Kansantietoa (1936), Seurasarta (1955), Äidinkielen opettajain vuosikirjaa (1952), Virkettä (1964), Kirjallisuuden tutkijain seuran vuosikirjaa (1929), Proverbiomia (1965), Temenosta (1965) jne. Näin Virittäjä on keskittynyt yhä selvemmin kielenilmiöihin. Kansanrunouden tutkimus ja kansatiede tosin kuuluvat yhä lehden alaan, mutta niitä koskeviin artikkeleihin toivotaan sisältyvän myös kielel-

listä problematiikkaa.

Yhdellä loholla Virittäjä on säilyttänyt jatkuvan kosketuksen suureen yleisöön: ajankohtaiset kielenkäyttökysymykset ovat säilyneet ohjelmassa ja säilyvät edelleenkin. Voidaan tosin huomauttaa, etteivät Oikeakielisyyttä ja Kielemme käytäntö -palstat ole varsinaisesti kuluneet kansan käsissä. Ne ovat kuitenkin olleet kielenkäytön yleisen ohjailun pääfoorumeita, ja valtaosa niissä esitetyistä korjaus-, parannus- ja uudistusehdotuksista on vähitellen toteutunut jokapäiväisessä kielenkäytössä. Välittäjinä ovat olleet koulu, lehdistö ja radio. Aivan vähäiseksi ei ole arvioitava ehkä palstojen suoraanastakaan vaikutusta. Joka tapauksessa niiden ansiona on ollut kielenkäytön kysymysten harrastuksen herättäminen. Harrastuksen määrää ilmaisee mm. sellainen pikku numerotieto, että vuonna 1949 perustetulle Kielitoimistolle nykyään osoitetaan vuosittain toistakymmentätuhatta tiedustelua.

Aina ei kielenohjailuun tosin ole suhtauduttu yksinomaan myönteisesti. Ajoittain on käyty kirpeääkin keskustelua ei vain maallikoiden vaan myös kielimiesten omassa piirissä. On valitettu, että kielenohjailu pyrkii rajoittamaan yksilöllistä, erityisesti luovaa ilmaisua. Vaikka kritiikki enimmälti pohjaa kielenhuollon tavoitteiden väärinymmärtämiseen, on myönnettävä kielenohjailumme saaneen ajoittain varsin lakihenkisen sävyn. Ilmiö on sinänsä ymmärrettävä vaikka ei puolustettava. Vuosisadanvaihteen oikeakielisyyshmiehet ja heidän työnsä jatkajat pyrkivät hankkimaan kansan suuren enemmistön kielivaistolle demokraattisia oikeuksia. On oikeastaan vain odotuksenmukaista, että asenteet jyrkenivät tiukaksi purismiksi; kirjallinen viljelymme oli suurelta osalta nuorta ja kielemme työstäminen sivistyskieleksi oli paljolti tapahtunut ruotsia myötäillen. Oikea-

kielisyyden muuttuminen viime vuosina kielenhuolloksi ei ole merkinnyt vain termin vaan myös asenteiden ja ennen muuta korjaus- ja uudistusehdotusten markkinoititavan muutosta. Entistä selvemmin tähdennetään, ettei kielenhuollon tavoitteena tule olla yksilöllisen ilmaisutavan rajoittaminen tai tiukka ohjailu: yhdenmukaisuus määrärajaan asti on suomessa kuten muissakin kulttuurikielissä tosin välttämätöntä, mutta yhtä tärkeää on sen osoittaminen, että vaihtoehtojen paremmuus lukuisissa tapauksissa on vain suhteellista. Juuri vaihtoehtojen tarjonnassa on tullut yksi kielenhuoltomme tärkeimpiä työmuotoja. Työ kohdistuu asiaviestinnän koodiin, ja tavoitteena on sen ilmaisevuuden ja yksiyymmärteisyyden lisääminen kielen omien rakennepiirteiden pohjalta. Pelkkinä purismin jälkiheijastuksina ei liioin ole nähtävä pyrkimyksiä etsiä kieleen kulkeutuville vierasperäisille sanoille omintakeisia vastineita. Suppeiden ryhmien ammattislangin »suomentaminen» ei aina ole lainkaan tarpeen. Sen sijaan julkikäyttöön pyrkivien ilmausten laita on toisin, ei vähiten siksi, että onnistunut omaperäinen vastine tarjoaa merkityksensä ymmärrettävyyden lisäksi myös muut assosiatiiiviset yhteydet: vastine liittyy ilmaisujärjestelmän kokonaisuuteen toisin kuin vierasperäinen sana.

Jotain on pysynyt koko 75-vuotisen taipaleen täysin muuttumattomana. Virittäjän 50-vuotishistoriikissa Aarni Penttilä päätti lehden taloutta koskevan jakson surumieliseen arvioon: »Tuntuu olevan etäällä se aika, jolloin Virittäjän talous on turvattu ja kestäväällä pohjalla.» Nyt voidaan sanoa, että »tuo aika» oli ainakin kahtakymmentäviittä vuotta etäämmällä. Täytynee edelleen luottaa sivistyneen suomalaisen kirjoittaja- ja lukijakunnan »varttuneisuuteen», jonka turvin 75-vuotispäivääkin on selvitty.

T. T.